

## **ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ДІТЬМИ У КОНТЕКСТІ ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ**

**Марін О. К., Савайда О. І., Вишневська І. А.**

### **ВСТУП**

Діти становлять одну з найбільш уразливих верств населення, яка зазнає найтяжчих форм шкоди внаслідок агресивної війни, розв'язаної росією проти України. Вразливість дитинства зумовлює багатовимірність і багаторівневість негативних наслідків, що охоплюють фізичний, психологічний, соціальний та правовий виміри. У межах цього дослідження діти розглядатимуться як специфічна група потерпілих від дій, що в умовах мирного часу могли б кваліфікуватися як прояви торгівлі людьми.

### **1. Правова оцінка викрадення та депортації українських дітей під час збройної агресії рф**

Факт того, що представники держави-агресора здійснюють на території України дії, які за своєю суттю становлять викрадення дітей – громадян України, є беззаперечним та підтвердженим численними джерелами. Випадки примусової депортації та незаконного переміщення неповнолітніх задокументовані як на державному рівні, так і неурядовими організаціями України, міжнародними інституціями та іноземними експертами і відповідно визнані серйозним порушенням норм міжнародного права. Зокрема, за офіційними даними урядового онлайн-ресурсу «Діти війни», у період з 24.02.2022 по 27.09.2023 депортованими та/або примусово переміщеними вважаються 19 546 дітей<sup>1</sup>. Організація з безпеки і співробітництва в Європі у своїх висновках наголошує на злочинному характері таких дій щодо українських дітей<sup>2</sup>. Водночас Парламентська асамблея Ради Європи у резолюції від 27 квітня 2023 року кваліфікувала факти депортації дітей

---

<sup>1</sup> Онлайн портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>

<sup>2</sup> Білкова В., Геллештвейт С., Штейнерте Е. Звіт про порушення та недотримання міжнародного гуманітарного права та права прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, пов'язані з примусовим переміщенням та/або депортацією українських дітей до російської федерації. ODIHR.GAL/37/23/Rev.1/Corr.1\* 20 June 2023.

російською владою та їхню насильницьку русифікацію як елементи злочину геноциду<sup>3</sup>.

Крім того, за офіційною інформацією Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини Дмитра Лубінця, станом на 14 грудня 2022 року, за неповними поіменними даними, на території російської федерації перебувало понад 12 тисяч українських дітей, з яких близько 8 600 були примусово депортовані<sup>4</sup>. У прямому ефірі державного телеканалу «Рада» Віцепрем'єр-міністр України Ірина Верещук повідомила, що російська федерація незаконно утримує на тимчасово окупованих територіях та вивезла на свою територію 4 396 дітей-сиріт з України. При цьому Уряд України офіційно звернувся до рф із письмовим поіменним переліком цих дітей, вимагаючи їх повернення<sup>5</sup>. Водночас російська сторона систематично відмовляється надавати Україні чи міжнародним інституціям будь-які достовірні дані щодо переміщених дітей, що становить грубе порушення міжнародного права та фактично унеможливлює визначення їхньої реальної кількості.

У рішенні Парламентської асамблеї Ради Європи від 27 квітня 2023 року зафіксовано підтверджені факти незаконного переміщення щонайменше двох тисяч українських дітей на територію Республіки Білорусь, яка виступає співучасницею російсько-української війни<sup>6</sup>. Додатковим підтвердженням цього є офіційні заяви президента Білорусі О. Лукашенка, який публічно визнав перебування примусово вивезених українських дітей у його країні. Зокрема, 28 грудня 2023 року він особисто відвідав організовану білоруським урядом зустріч із незаконно депортованими дітьми з України<sup>7</sup>.

За оцінками різних правозахисних організацій, з 2014 року російська федерація депортувала понад 1,5 мільйона українських дітей<sup>8</sup>. Зі свого

---

<sup>3</sup> Власенко В. ПАРС: Депортація дітей з України – елемент злочину геноциду. UPL: <https://www.dw.com/uk/rezolucia-pare-deportacia-ditej-z-ukraini-element-zlocinu-genocidu/a-65456150>

<sup>4</sup> Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/ombudsman-ukrayini>

<sup>5</sup> Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Формується міжнародна коаліція для повернення українських дітей-сиріт. URL: <https://web.archive.org/web/20230412135822/https://minre.gov.ua/2023/04/10/formuyetsya-mizhnarodna-koalicziya-dlya-povernennya-ukrayinskyh-ditej-syrit/>

<sup>6</sup> ПАРС визнала геноцидом депортацію українських дітей та дорослих до РФ. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3716753-u-bilorusi-diut-tabori-devivezenih-z-ukraini-ditej-vihovuut-u-dusi-rasizmu-opozicia.html>

<sup>7</sup> Лукашенко О. особисто зустрів незаконно депортованих дітей з України. Еспreso. URL: <https://espreso.tv/lukashenko-osobisto-zustriv-nezakonno-deportovanikh-ditej-z-ukraini>

<sup>8</sup> Лубінець в ООН нагадав, що росія депортує українських дітей з 2014 року. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3702216-lubinec-v-onn-nagadav-sorosia-deportue-ukrayinskih-ditej-z-2014-roku.html>

боку, голова Міжнародного комітету Ради Федерації у Державній Думі рф Григорій Карасін зазначив, що за цей період до Росії було вивезено близько 700 тисяч українських дітей<sup>9</sup>. Станом на сьогодні Україна ідентифікувала 19 546 дітей, депортованих або примусово переселених до рф, маючи при цьому поіменні дані з інформацією про їхні українські міста походження та приблизне місце перебування на території російської федерації<sup>10</sup>. 13 травня 2023 року Президент України Володимир Зеленський на брифінгу в Римі повідомив, що достеменно відомо про понад 19,3 тисячі українських дітей, яких депортували росіяни<sup>11</sup> [10]. Оскільки наведені дані мають певні розбіжності, встановити точну кількість примусово вивезених дітей наразі неможливо. Це обумовлено як триваючою війною, так і продовженням незаконного переміщення дітей, що ускладнює повну верифікацію статистики.

На нашу думку, зафіксовані та верифіковані українськими державними і громадськими ініціативами випадки незаконної депортації українських дітей до території російської федерації включають:

- **офіційну державну онлайн-платформу «Діти війни» (Children of War)** – яка на підставі верифікації даних платформа повідомляє про випадки депортації та/або примусового переміщення дітей у період з 24 лютого 2022 року по кінець періоду спостереження (дані, що оновлюються на платформі щодня). Тут наводиться кількість дітей, депортованих та/або примусово переміщених, верифікованих у базі, а також зазначена кількість повернутих українських дітей, яка становить – 1605 (childrenofwar.gov.ua);

- відомості **Уповноваженого Верховною Радою України з прав людини (Омбудсман)**, який систематично фіксує та публічно коментує факти депортації дітей, а також звітує про випадки повернення дітей і міждержавну координацію заходів із їх повернення; офіс Омбудсмана виступає одним із джерел даних і партнерів при верифікації таких фактів;

- інформацію **міжнародно-політичних інституцій та дипломатичних органів** (зокрема Парламентська асамблея Ради Європи – РАСЕ, ОБСЄ/ПА ОБСЄ, Європейний парламент та ін.), які у своїх резолюціях і звітах визнали практику насильницького

---

<sup>9</sup> У Росії заявляють, що вивезли понад 700 тисяч українських дітей. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3742632-u-rosii-zaavlaut-so-vivezli-ponad-700-tisac-ukrainskih-ditej.html>

<sup>10</sup> Онлайн портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>

<sup>11</sup> У Держдумі РФ підтвердили депортацію 700 тисяч українських дітей за роки війни в Україні. Еспресо. URL: <https://espreso.tv/u-derzhdumi-rf-pidtvrdili-deportatsiyu-700-tis-ukrainskikh-ditey-za-roki-viyni-v-ukraini>

переміщення українських дітей як кримінально значуще явище. 15 березня 2023 року Слідча комісія Організації Об'єднаних Націй визнала, що росія скоїла в Україні широкий спектр воєнних злочинів, включаючи навмисні вбивства, систематичні тортури та депортацію дітей. Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) опублікувало доповідь, у якій засвідчило ці примусові переміщення дітей незаконними та воєнними злочинами. У звіті загалом визначено три категорії депортованих дітей: ті, хто втратив зв'язок із батьками через російське вторгнення, ті, кого розлучили, коли їхніх батьків відправили до російського фільтраційного табору, і ті, хто перебував у закладах чи установах. Також, 4 травня 2023 року ОБСЄ було оприлюднено звіт, в якому практика примусового переміщення та/або депортації українських дітей на тимчасово окуповані території України та на територію російської федерації розцінюється як злочин проти людяності [11]. «Звіт про депортацію українських дітей з боку Росії чіткий: Росія порушує міжнародне гуманітарне право і права людини – у деяких випадках серйозно. Росія мусить повернути українських дітей в Україну. Негайно» – посол Фінляндії в ОБСЄ Веса Хаккінен, який виступив від імені 45 країн-учасниць на засіданні ОБСЄ.

Окрім того, у звіті йдеться також й про «невзасмії евакуації, переміщення та тривале переміщення українських дітей, які становлять порушення міжнародного гуманітарного права, а в деяких випадках й про серйозні порушення IV Женевської конвенції та воєнні злочини». Доповідачі, зокрема, згадали про процедуру розділення батьків і дітей на фільтраційних пунктах, які встановила російська окупаційна влада, і зауважують, що такі дії були вчинені з особливою жорстокістю<sup>12</sup>;

– **міжнародно-правову кваліфікацію та правосуддя.** Прокурори Міжнародного кримінального суду (ІСС) висунули претензії у справі насильницьких депортацій дітей (видача ордерів на арешт стосовно окремих високопосадовців росії у 2023 р.), що додає міжнародно-правової ваги наявним твердженням про масові або системні депортації дітей.

Держави-учасниці ОБСЄ неодноразово намагалися з'ясувати обставини конкретних порушень у сфері прав людини. Від початку повномасштабної агресії російської федерації цей механізм було задіяно вже чотири рази у контексті війни в Україні. У квітні 2023 року Постійній раді ОБСЄ була представлена доповідь щодо примусового

---

<sup>12</sup> Примусове вивезення Росією українських дітей може бути визнано злочином проти людяності – звіт на замовлення ОБСЄ. Еспресо. URL: <https://espresso.tv/primusove-vivezennya-rosieyu-ukrainskikh-ditey-mozhe-buti-viznano-zlochinom-proti-lyudyanosti-zvit-na-zamovlennya-obse>

переміщення українських дітей, у якій зроблено висновок, що російська федерація «неодноразово явно порушувала найкращі інтереси цих дітей» та зафіксовано порушення статей 3, 8, 9, 10, 12, 14, 17, 20, 21, 24, 28, 29, 31 та 7(b) Конвенції ООН про права дитини. У наступній доповіді, представлений у квітні 2024 року, встановлено, що відповідно до норм міжнародного гуманітарного права та міжнародних стандартів у галузі прав людини, українські цивільні особи, включно з дітьми, зазнали свавільних переміщень і мають право на негайне та безумовне звільнення. Обидві доповіді констатують, що російська федерація не вжила жодних заходів для припинення незаконної депортації або повернення дітей.

Ці доповіді згадуються у Бухарестській декларації ПА ОБСЄ, яка наголошує, що «примусове переміщення та депортація населення становлять злочин проти людства, а можливо, й геноцид». Подібні звіти щодо примусових переміщень та порушень прав дітей також підготовлені Управлінням Верховного комісара ООН з прав людини та Парламентською асамблеєю Ради Європи (ПАРЕ). Серед міжнародних інституцій, які ухвалили резолюції та офіційні заяви щодо ситуації українських дітей, – Генеральна Асамблея ООН, Європейський парламент, ПАРЕ та Європейська мережа омбудсменів з питань дітей (ENOC). Рада Європи додатково утворила консультаційну групу та призначила спеціального представника для координації дій на підтримку українських дітей<sup>13</sup>.

Загальноновизнана суспільна небезпечність відповідної поведінки повинна знайти своє відображення у належній її кримінальній протиправності. Іншими словами – викраденню дітей представниками держави-агресора потрібно надати адекватну кримінально-правову оцінку. З цього приводу у кримінально-правовій літературі висловлюються позиції, які можуть наштовхнути на думку про потребу передбачення у КК України такої форми поведінки як самостійного кримінального правопорушення. Так, І. Шкурат зазначає, що проводячи аналіз кримінального законодавства України та діяльності Офісу генерального прокурора України, можна дійти висновку, що у вітчизняному законодавстві відсутня норма права, яка б чітко й недвозначно регулювала кримінальну відповідальність осіб, які вчиняли примусову (а також обманним шляхом, шляхом зловживання довірою) депортацію, переміщення цивільного населення, дітей – громадян

---

<sup>13</sup> Примусове вивезення Росією українських дітей може бути визнано злочином проти людяності – звіт на замовлення ОБСЄ. Еспресо. URL: <https://espresso.tv/primusove-vivezennya-rosieyu-ukrainskikh-ditey-mozhe-buti-viznano-zlochinom-proti-lyudyanosti-zvit-na-zamovlennya-obse>

України<sup>14</sup>. Інший автор також відмічає той факт, що на сьогодні окремої статті Кримінальний кодекс України, яка б містила опис складу депортації або примусового переміщення населення, немає<sup>15</sup>.

Однак, констатація факту відсутності у тексті кримінального закону спеціальної норми, яка б передбачала відповідальність за ту чи іншу форму суспільно небезпечної поведінки, не означає потреби у її прийнятті. Навіть самі автори, які відзначали відсутність відповідної норми, вказували на те, що наразі кримінально правова оцінка такої поведінки відбувається за ч.1 ст. 438 КК України «Порушення законів та звичаїв війни».

Крім того, є роботи, в яких відзначається можливість кримінально-правової оцінки такої поведінки як злочину геноциду за ч.1 ст. 442 КК України у формі «насильницької передачі дітей з однієї групи у іншу». Так, Б. Островська зазначає, що саме «насильницька передача дітей з однієї людської групи в іншу», що є ознакою та окремою формою злочину геноциду згідно п. е) ст. II Конвенції про запобігання злочину геноциду і покарання за нього від 09.12.48 р., що разом із насильницькою їх асиміляцією можна класифікувати як намір знищення української ідентичності у майбутніх поколіннях за допомогою різних інструментів державної політики планомірної русифікації українських дітей<sup>16</sup>.

Крім цих норм, які складають прояв міжнародної кримінально-правової компоненти оцінки поведінки представників держави-агресора, що полягає у викраденні дітей, така може отримати свою оцінку і за іншими нормами кримінального права. Найбільш універсальною нормою, яка передбачає відповідальність за незаконне позбавлення волі або викрадення будь-якої людини, у тому числі й дитини, за будь-яких умов, які не виключають кримінальну протиправність діяння, є норма, визначена у ст. 146 КК України «Незаконне позбавлення волі або викрадення людини». Якщо дитина є малолітньою, вчинене підлягає кваліфікації за ч. 2 цієї статті.

Крім того, у розділі III Особливої частини КК України, як видається, випадково, опинилася норма, яка передбачає міжнародний злочин – насильницьке зникнення – ст. 146-1 КК України. Поведінка

---

<sup>14</sup> Oedebrink C. Russian abductions and deportations of Ukrainian children. OSCE Parliamentary Assembly. Porto Annual Session, 2025. P. 604-605/ URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2025-porto/reports-and-speeches-12/5295-russian-abductions-and-deportations-of-ukrainian-children-by-carina-oedebrink-ukr-1/file>

<sup>15</sup> Шкурат І.О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів*. Вінниця, 2023. С.603-605.

<sup>16</sup> Островська Б.В. Діти війни: незаконна депортація, насильницьке переміщення та репатріація. *Нове українське право*. 2023. Вип.2. С.63-67.

представника держави-агресора, яка полягає у викраденні дитини і, за ознаками складу, передбаченого ст. 146-1 КК, з подальшою відмовою визнати факт такого викрадення або приховування даних про долю такої дитини чи місця її перебування, може бути кваліфікована саме за цією статтею.

Злочином міжнародного характеру, посягання, передбачене ст. 149 КК України «Торгівля людьми», також у фокусі уваги при кримінально-правовій оцінці викрадення дітей представниками держави-агресора. Така кримінально-правова кваліфікація набуває актуальності у зв'язку із обумовленням і у положеннях міжнародного права і у національному кримінальному законодавстві того, що відповідальність за вербування, переміщення, переховування, передачу або одержання малолітнього чи неповнолітнього настає незалежно від того, чи вчинені такі дії з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу чи уразливого стану зазначених осіб або із застосуванням чи погрозою застосування насильства, використання службового становища, або особою, від якої потерпілий був у матеріальній чи іншій залежності, або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання її згоди на експлуатацію людини (примітка 3 ст. 149 КК України). Це дає підстави окремим вченим вказувати на те, що потрібно також розслідувати кожен випадок на наявність отримання особами, задіяними у примусовому переміщенні дітей матеріальної вигоди за їх послуги. В цьому разі можливе застосування пункту б) ст. 2 Факультативного протоколу, що дає визначення таким діям: «торгівля дітьми означає будь-який акт або угоду, внаслідок яких дитина передається будь-якою особою або будь-якою групою осіб іншій особі або групі осіб за винагороду або інше відшкодування»...<sup>17</sup>.

Така поліномативність у встановленні кримінальної відповідальності за викрадення дітей представниками держави-агресора, ставить перед наукою кримінального права та практикою його застосування питання розмежування вказаних складів кримінальних правопорушень, вказання на чіткі критерії, використання яких дасть змогу зробити правильний за своєю правовою природою висновок про те, яке ж саме кримінальне правопорушення вчинене.

Тотожні з об'єктивної сторони діяння, враховуючи обставини їх вчинення, можуть одержати різну кримінально-правову оцінку. Першим

---

<sup>17</sup> Крушинський С.А. Незаконна депортація та переміщення населення як різновид воєнних злочинів. *Збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова: Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави (м. Хмельницький, 10.03.2023 р.)*. Хмельницький, 2023. С. 55-57.

критерієм, який повинен був би дати можливість розмежувати вказані діяння, це наявність чи відсутність так званого контекстного (контекстуального) елементу. У міжнародно-правовій літературі його ще називають «контекстні обставини», «загальні вимоги», «міжнародний елемент» або «контекст організованого насильства». У сучасній кримінально-правовій доктрині України найбільш вдалим видається визначення цієї ознаки Н. Антонюк, яка зазначила, що «контекстуальний елемент воєнного злочину полягає у встановленні того, що поведінка виконавця мала місце в контексті та була пов'язана з міжнародним збройним конфліктом, і того, що виконавець усвідомлював фактичні обставини, які встановлювали існування збройного конфлікту»<sup>18</sup>

З урахуванням наведеного «контекстуальний елемент» або «контекст організованого насильства» необхідний для кваліфікації вчиненого викрадення дитини за ст. 438, 442 або 146-1 КК України. У останньому випадку, враховуючи розташування ст. 146-1 КК у розділі III Особливої частини, може здатися, що для цього складу, контекстуальний елемент не є обов'язковий. Однак це не так, оскільки у іншому випадку відмежувати склад, передбачений ст. 146-1 від складу, визначеного у ст. 146 КК практично неможливо<sup>19</sup>. При цьому варто враховувати, що «залежно від злочину, контекстуальний елемент наявний як матеріальний чи ментальний елемент злочину»<sup>20</sup>. Так, для злочину геноциду, формою якого є насильницька передача дітей з однієї групи у іншу, контекст полягає у знищенні групи, яка знаходиться під захистом, і таким чином є частиною так званого ментального елемента, що за українською кримінально-правовою доктриною, нагадує суб'єктивну сторону складу правопорушення. Метою суб'єкта геноциду є повне чи часткове знищення захищеної групи. Щодо злочинів проти людяності, воєнних злочинів та злочину агресії, контекстуальний елемент полягає у об'єктивних умовах: для злочинів проти людяності частиною матеріальних елементів (об'єктивних ознак) злочину є широкомасштабний чи систематичний напад на цивільне населення, а для воєнних злочинів – збройний конфлікт.

---

<sup>18</sup> Антонюк Н.О. Контекстуальний елемент воєнних злочинів: зміст та необхідність встановлення. *Право України*. 2023. №5. С.37.

<sup>19</sup> Марін О. Що таке контекстуальний (контекстний) елемент у кримінальному праві України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXIX звітної науково-практичної конференції (2-3 лютого 2023 р.)*. Ч.2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023. – С.156-159.

<sup>20</sup> Верле Г. Принципы международного уголовного права: учебник. Одесса: Феникс, 2011. 910 с.

Саме наявність збройного конфлікту й дає можливість українським органам правопорядку кваліфікувати вчинене за ч.1 ст. 438 КК України.

Правильність такого висновку підтверджується й останніми змінами та доповненнями, які було внесено до КК України у червні 2025 року. Нагадаємо, що Законом України «Про внесення змін до статті 438 Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватиму затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях», диспозицію ч. 1 ст. 438 КК України було доповнено словами «незаконне переміщення або депортація дитини, невинуватима затримка репатріації дитини, вербування або використання дитини для участі у збройному конфлікті, воєнних (бойових) діях». Таким чином, фактично наведені форми об'єктивної сторони складу кримінального правопорушення були виокремлено з такої давніша закріпленої форми, як «інші порушення законів та звичаїв війни, що передбачені міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України».

У зв'язку із цим варто вказати на неточність формулювання назви відповідного Закону України, адже «встановлення відповідальності» за вказані форми поведінки не відбулося, оскільки практично за все наведене у цьому Законі України, кримінальна відповідальність була встановлена у національному кримінальному законодавстві і раніше. За наявності належного контекстуального елементу, вчинене підлягало та підлягатиме кваліфікації за статтями 438 чи 442 КК України. Відсутність контекстуального елементу дасть можливість кваліфікації викрадення дітей представниками держави-агресора за нормами, що передбачаються відповідальність за кримінальні правопорушення, передбачені загальним нормами, передбаченими ст. ст. 146, 149 КК України.

Крім того, варто погодитись із авторами Закону із тим, що вказані зміни не позбавлені змісту, оскільки Невинуватима затримка репатріації українських дітей, примусово переміщених або протиправно депортованих до Російської Федерації, супроводжується їхньою насильницькою передачею в російські родини або в інтернатні заклади. Це дає обґрунтовані підстави вважати, що винні особи, невинуватимо затримуючи репатріацію, мають намір залишити українських дітей у Росії назавжди. Ці діти стають жертвами нав'язаного російського громадянства та «глибокої адаптації до російського мовного [й культурного] середовища». Фактично, вони примусово вилучаються з української національної групи, що несе особливу загрозу безпековим інтересам України як держави. Також, загрозу безпековим інтересам України несуть випадки вербування та використання дітей у військових цілях (зокрема вербування для передачі даних про розміщення об'єктів

військового значення, підпалів об'єктів оборонного та народногосподарського значення тощо). Водночас, у органів досудового розслідування станом на сьогодні відсутній необхідний правовий інструментарій щодо притягнення представників країни агресора до відповідальності зв використання дітей до 18 років у військових цілях<sup>21</sup>.

## **2. Насильницька передача дітей з однієї групи в іншу як форма геноциду**

Як бачимо, викрадення дітей з України, депортація, примусове їх переміщення на територію Росії, вилучення таких дітей із звичного для них середовища, є актуальною та складною проблемою для нашого суспільства у сучасний період. Про актуальність даної проблеми свідчить вже те, що станом на сьогодні, навіть питання кількості українських дітей, які зазнали депортації та/або примусового переміщення, не є досліджено досконало. Цифри різняться кардинально. Так, в інтерв'ю ТАСС представника невідомого правоохоронного відомства росії вказувалося, що з лютого 2022 року по лютий 2023 року на територію РФ з території України прибуло понад 5,3 млн осіб, у тому числі 738 тисяч дітей.

На думку українських експертів, ця цифра є завищеною та не відповідає дійсності. До прикладу, Уповноважений Верховної Ради України з прав людини Дмитро Лубінець припускає, що «кількість дітей може становити близько 150 тисяч». З іншого боку, Уповноважена Президента України з прав дитини Дарія Герасимчук оцінює, що «потенційно йдеться про кілька сотень тисяч викрадених дітей, тобто про 200-300 тисяч».

Крім того, з 24 лютого 2022 року активно функціонує платформа «Діти війни», де збираються та систематизуються дані про викрадених, зниклих та повернутих з-під російського панування дітей. Станом на 12.09.2025 рік на платформі наявна підтверджена Україною цифра: 19546 депортованих та/ або примусово переміщених дітей.

Очевидно, що відповідна діяльність представників держави-агресора повинна отримати належну їй правову оцінку з тим, щоб у майбутньому винні у ній особи не змогли уникнути адекватної кримінальної відповідальності.

Відповідний процес вже розпочався у Міжнародному кримінальному суді. Так, всім відома заява прокурора МКС про те, що «...є розумні

---

<sup>21</sup> Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватдану затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави». URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/9298daa6-68b6-4423-8803-d5117bec63bf/](https://itd.rada.gov.ua/9298daa6-68b6-4423-8803-d5117bec63bf/)

підстави вважати, що президент росії володимир путін та омбудсменка марія львова-белова відповідальні за незаконну депортацію українських дітей...». Йдеться про можливість розгляду такої поведінки у розрізі положень ст. 8 Римського статуту МКС як воєнного злочину.

Поряд із тим, у спеціальній літературі неодноразово висувалася така версія кримінально-правової кваліфікації вчиненої стосовно українських дітей, як те, що відповідна поведінка повинна були розцінена як геноцид. Так, зокрема зазначається, що «...акти геноциду в діях російської федерації проявляються у різноманітних формах... – примусове переміщення українських дітей на територію російської федерації та передача їх на виховання до чужого середовища з метою знищення їхньої самоідентифікації як українців...»<sup>22</sup>.

Поняття «геноцид» визначено Конвенцією про запобігання злочину геноциду і покарання за нього<sup>23</sup>. Так стаття II цього документу містить положення про те, що «... під геноцидом розуміються наступні дії, вчинені з наміром знищити цілком чи частково, яку-небудь національну, етнічну, расову чи релігійну групу як таку: ... е) насильницька передача дітей з однієї людської групи у іншу». Подібні положення відтворено у ст.6 Римського статуту МКС<sup>24</sup> та ст. 442 КК України.

Для обґрунтування того, чи можливо відповідну поведінку кваліфікувати як геноцид за ст. 442 КК України, варто розкрити об'єктивні та суб'єктивні ознаки відповідного складу кримінального правопорушення та встановити, чи наявні вони у вчиненому.

Насамперед поглянемо на ознаки об'єктивної сторони геноциду у формі, яка є предметом нашого дослідження. Йдеться про «насильницьку передачу дітей з однієї групи у іншу».

Найпростіше встановити зміст поняття «дитина». Відповідно до ст.1 Закону України «Про охорону дитинства» дитина – це особа віком до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Щодо груп, з яких та у які відбувається насильницька передача, то стосовно злочину геноциду йдеться про національну, етнічну, расову чи релігійну групи. При цьому національна група – це група людей, яка ідентифікується нацією чи конкретною країною, зазвичай має спільну

---

<sup>22</sup> Гусар О.А. Міжнародно-правова оцінка дій РФ щодо порушення Конвенції ООН про геноцид. Журнал Східноєвропейського права. 2022. №105. С.20.

<sup>23</sup> Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. Прийнято і запропоновано для підписання, ратифікації чи приєднання резолюцією 260 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 09.12.1948 року. URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm>

<sup>24</sup> Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)

історію, культуру та часто спільну мову. Етнічна група – це група, яка визначається спільним етнічним походженням, мовою, культурою та ідентичністю. Расова група це поняття, яке використовується для класифікації людей на підставі фізичних характеристик, таких як колір шкіри, форма обличчя тощо. Релігійна ж група – це група людей, які спільно ідентифікують себе за релігійними переконаннями та практиками. Вони можуть відзначатися спільною релігійною традицією, культом, обрядами тощо.

У контексті подій, які відбуваються в Україні протягом останніх десяти (трьохсот) років, а активізувалися з лютого 2022 року – йдеться про національну групу. Діти, які вилучаються з звичного їм середовища, передаються з однієї національної групи (української) до іншої (не української). Ця інша група може бути власне російською, або будь-якою іншою національною чи етнічною групою: білоруською, чеченською і т.д. Таким чином, доцільно вважати, що саме національна ідентичність українських дітей відіграє основну і чи не єдину причину їх викрадення та передачі у іншу групу. Такий висновок можна зробити проаналізувавши російські ЗМІ та інші джерела. Наприклад, із неправдивими твердженнями про поширення нацизму в Україні, значна кількість росіян вважає, що Росія бореться саме проти нацистів. Отже, у росіян протягом тривалого часу формувалося переконання, що українці асоціюються з нацизмом.

За звичним для доктрини національного кримінального права розумінням, насильницька передача дітей з однієї групи в іншу означає їх передачу в поєднанні з фізичним насильством або з погрозою його застосування (психічним насильством). Росіяни примусово, всупереч волі самих дітей, батьків або осіб, які їх замінюють, переміщують викрадених дітей в росію або на в інші тимчасово окуповані нею українські території, для подальшого їх «перевиховання». Таке переміщення у абсолютній більшості випадків є протиправним. Підтвердження цього слугує те, що прокурор Карім Хан у згаданій вище заяві зазначив, що «на момент цих депортацій українські діти перебували під захистом Четвертої Женевської конвенції». Вона має назву «Про захист цивільного населення під час війни» та прямо забороняє примусове переміщення або депортацію цивільного населення з території окупованої держави. Крім того, у контексті поняття геноциду, важливим є не стільки куди географічно переміщена викрадена дитина, а те, що вона передається з однієї національної (у нашому випадку) групи у іншу. При цьому розташування цієї другої групи критичного значення не має. Так, Єльська лабораторія гуманітарних досліджень (Yale Humanitarian Research Lab) 14 лютого 2023 р. опублікувала незалежний звіт, в якому детально описується

мережа керованих Росією закладів і процесів, які використовуються для переселення тисяч українських дітей до територій, підконтрольних російському уряду. Мережа з понад 40 таборів та закладів простягається від окупованого Криму до Сибіру<sup>25</sup>.

Таким чином, можна стверджувати, що у аналізованих подіях об'єктивні ознаки досліджуваної форми геноциду наявні.

Поряд із тим, обов'язковою ознакою геноциду, його контекстним елементом, визначальною властивістю, є не об'єктивні ознаки, а ознаки у звичному нам розумінні суб'єктивної сторони складу кримінального правопорушення. Доктрина міжнародного кримінального права називає цей елемент спеціальним геноцидним наміром, а доктрина національного кримінального права – метою вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до ст. 442 КК України діяння визнається геноцидом лише за умови його вчинення з метою повного або часткового знищення будь-якої національної, етнічної, расової чи релігійної групи.

Як встановити наявність цієї мети у поведінці відповідальних осіб, адже це належить до найскладніших проблем застосування кримінального права. Прямих доказів цього наміру (мети) станом на сьогодні, нам виявити не вдалося. Звичайно, не існує жодних доступних нам офіційних методичок чи визначених російським законодавством процедур щодо перевиховання викрадених дітей.

Поряд із тим величезна кількість непрямих доказів свідчать про наявність цієї ознаки у вчиненому. Такий висновок можна зробити, наприклад, на підставі свідчень тих кого вдалось повернути. Як зазначає Уповноважена президента України з прав дитини та дитячої реабілітації Дар'я Герасимчук: «Всі діти, яких нам зараз вдалося повернути, всі говорять про те, що їм розповідали про їхні сім'ї. У всіх був однаковий термін – рівно через 4 тижні починалися розмови про те, що батьки вас покинули, ви не повернетесь додому. Це була методичка, там прописано все, терміни, те, що треба обов'язково з дитиною наодинці говорити, що треба кожні 2 місяці їх розділяти, щоб у них не було відчуття єдності, щоб вони не гуртувалися. Це наймасовіший сценарій викрадення дітей на сьогодні». «Росії не потрібні українські діти – їй потрібно якомога більше російських патріотів. І саме завдяки викраденню й перевихованню наших дітей РФ хоче поповнити свою націю», – зазначає Дар'я Герасимчук. Таким чином, цілком ймовірним є те, що саме національна ідентичність український дітей відіграє основну і чи не єдину причину їх викрадення.

---

<sup>25</sup> Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/childrencamps-1>

Про це свідчать й інші наукові дослідження. Так, зокрема, зазначається, що основною метою [російських дитячих] таборів є політичне перевиховання українських дітей. Країна-агресорка прагне знищити національну ідентичність маленьких українців, піддаючи їх науковій, культурній, патріотичній та військовій освіті, орієнтованій на Росію. Операція централізовано координується Федеральним урядом РФ і включає всі рівні влади<sup>26</sup>. Отже в росії діє налагоджена система насадження своєї ідентичності переміщенням українським дітям.

Таким чином, є всі підстави вважати, що у випадках викрадення українських дітей та передачі їх у російські дитячі будинки, спеціалізовані табори, сім'ї, можна говорити про наявність ознак геноциду і як міжнародного злочину, і як кримінального правопорушення, передбаченого ст. 442. При цьому діяльність правоохоронної системи України доцільно спрямувати на доказування наявності таких ознак з тим, щоб кожен, хто вчинив злочин, не уникнув покарання.

### **3. Проблеми повернення та реінтеграції українських дітей**

Одним із ключових викликів у процесі повернення українських дітей, незаконно депортованих до російської федерації, є їхня ідентифікація. Росія систематично ігнорує офіційні запити та дії українського уряду щодо встановлення кількості та поіменного складу депортованих дітей і не надає жодних даних про примусові депортації. Навіть у разі надання списку, залишається необхідність визначити їхнє фактичне місцезнаходження та можливі прийомні або опікунські сім'ї, що повністю суперечить політиці російської влади.

Ситуацію ускладнює факт зміни свідоцтв про народження та імен дітей, що робить їх практично «відчуженими» від України та національної культури. Деякі з них були депортовані у ранньому віці (немовлята або діти до 3 років) і можуть не пам'ятати свого українського походження. Додатково, повернення дітей неможливе без згоди російської федерації, навіть за умови їхньої ідентифікації та встановлення місцезнаходження.

Важливо також враховувати психологічні наслідки для дітей, які стали жертвами незаконної депортації. Їхня реінтеграція в українське суспільство потребує професійного та обережного підходу з дотриманням принципу найкращих інтересів дитини. Відповідні установи, зокрема суди та органи правопорядку, мають бути належним чином підготовлені до роботи з дітьми, які пережили травматичний

---

<sup>26</sup> Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/childrencamps-1>

досвід, а після повернення їм має забезпечуватися доступ до кваліфікованої психологічної та соціальної підтримки.

Міжнародна спільнота активно реагує на цю проблему. У Бухарестській декларації 2024 року (31-а щорічна сесія Парламентської асамблеї ОБСЄ, 29 червня – 3 липня 2024 року) категорично засуджено насильницьке викрадення та депортацію українських дітей до російської федерації, зазначаючи, що такі дії можуть кваліфікуватися як злочин проти людства<sup>27</sup>. У Ванкуверській декларації 2023 року Асамблея закликала держави-учасниці ОБСЄ надавати допомогу Україні у зборі та перевірці даних про дітей і сприяти створенню механізмів для прискорення їхнього возз'єднання з родинами<sup>28</sup>. Аналогічні висновки містяться у Бірмінгемській декларації 2022 року, де підкреслено необхідність негайного повернення дітей, що, однак, залишилося проігнорованим російською федерацією<sup>29</sup>.

Головним пріоритетом української влади залишається вимога до росії надати повну і достовірну інформацію про всіх примусово переміщених і депортованих дітей, включно з тими, чий персональні дані, імена або правовий статус були змінені. На національному рівні Міністерство юстиції України завершило технічний етап створення Реєстру відомостей щодо депортованих або примусово переміщених дітей, а зараз починається подання перших особових справ. Як зазначає заступник міністра юстиції з питань європейської інтеграції Людмила Сугак:

*"Реєстр дозволяє збирати структуровану інформацію про депортованих та примусово переміщених дітей, формувати особові справи на основі даних державних органів, місцевої влади, громадян, громадських та міжнародних організацій. Технічне створення Реєстру завершено, наразі здійснюється формування та подання перших особових справ, які найближчим часом розглядатиме спеціальна міжвідомча комісія"*<sup>30</sup>.

---

<sup>27</sup> Бухарестська декларація. Парламентська асамблея ОБСЄ. 2024. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2024-bucharest/declaration-30/5045-bucharest-declaration-rus/file#:~:text=>

<sup>28</sup> Ванкуверська декларація. Парламентська асамблея ОБСЄ. 2023. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4756-vancouver-declaration-rus/file>

<sup>29</sup> Бірмінгемська декларація. Парламентська асамблея ОБСЄ. 2022. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2022-birmingham/declaration-28/4407-birmingham-declaration-rus/file>

<sup>30</sup> Формула миру: Мініюст впроваджує реєстр, що акумулює дані про депортованих дітей. Міністерство юстиції України. 2023. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/formula-miru-minyust-vprovadjuje-reestr-scho-akumulyue-dani-pro-deportovanih-ditey>

Підтримка та поглиблення міжнародної співпраці, насамперед у рамках Міжнародної коаліції за повернення українських дітей та ініціативи Президента Володимира Зеленського «Brings Kids Back UA», а також фінансування організацій, таких як Єльська лабораторія гуманітарних досліджень (Yale HRL), що документує незаконні депортації, є важливими кроками для повернення всіх українських дітей до їхньої країни.

## ВИСНОВКИ

Наведене вище свідчить, що викрадення, депортація та примусове переміщення українських дітей державою-агресором мають системний характер і становлять грубе порушення норм міжнародного гуманітарного та кримінального права. Зібрані факти підтверджують, що відповідні дії не обмежуються поодинокими випадками, а є складовою свідомою політики, спрямованої на фізичне вилучення дітей із їхнього національного середовища та подальшу насильницьку русифікацію. Це свідчить про ознаки воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду у формі насильницької передачі дітей з однієї групи в іншу.

Водночас національне кримінальне законодавство України, попри наявність універсальних норм, потребує подальшого вдосконалення з метою більш чіткої та уніфікованої кваліфікації таких діянь, а також гармонізації з міжнародними стандартами. Це дозволить ефективніше забезпечувати притягнення винних до відповідальності та уникнути прогалин у правозастосуванні.

Особливу складність становить питання ідентифікації, повернення та реінтеграції дітей, оскільки системна зміна особистих даних, руйнування родинних і соціальних зв'язків та пропагандистський вплив на дітей ускладнюють процедури їхнього відновлення у національному середовищі. Тому реінтеграція потребує комплексного підходу, який включає психологічну, соціальну та правову підтримку, із дотриманням принципу найкращих інтересів дитини.

Це вимагає від України та міжнародної спільноти узгоджених і рішучих дій, серед яких ключовими мають стати: 1) документування фактів злочинів і забезпечення належної їх правової оцінки; 2) вдосконалення законодавства у сфері кримінальної відповідальності за депортацію та примусове переміщення дітей; 3) активізація міжнародної співпраці з метою посилення тиску на державу-агресора; 4) створення ефективних механізмів повернення дітей та їхньої реінтеграції в українське суспільство.

У підсумку проблема незаконної депортації українських дітей є не лише злочином проти окремих осіб, а й загрозою існуванню української національної ідентичності, тому належна правова кваліфікація,

невідворотність покарання винних та відновлення порушених прав дітей повинні залишатися безумовними пріоритетами державної політики України та міжнародної спільноти.

## **АНОТАЦІЯ**

Однією з найгостріших гуманітарних проблем сучасної війни є незаконна депортація та примусове переміщення українських дітей до російської федерації. Це явище набуло системного характеру та супроводжується спробами зміни громадянства, асиміляції й знищення української ідентичності. Такі дії мають ознаки воєнних злочинів, злочинів проти людяності та геноциду відповідно до норм міжнародного права. У дослідженні розглянуто масштаби, механізми та правові наслідки примусового вивезення дітей з тимчасово окупованих територій, а також проаналізовано положення міжнародних документів і національного законодавства України щодо захисту дітей у збройних конфліктах.

Зроблено висновок, що незаконне переміщення дітей становить загрозу національній безпеці України та потребує рішучої правової й дипломатичної реакції світової спільноти.

## **Література**

1. Онлайн портал «Діти війни». URL: <https://childrenofwar.gov.ua/>.
2. Білкова В., Геллештвейт С., Штейнерте Е. Звіт про порушення та недотримання міжнародного гуманітарного права та права прав людини, воєнні злочини та злочини проти людяності, пов'язані з примусовим переміщенням та/або депортацією українських дітей до російської федерації. ODIHR.GAL/37/23/Rev.1/Corr.1\* 20 June 2023.
3. Власенко В. ПАРЕ: Депортація дітей з України – елемент злочину геноциду. URL: <https://www.dw.com/uk/rezolucia-pare-deportacia-ditej-z-ukraini-element-zlocinu-genocidu/a-65456150>.
4. Офіційний сайт Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: <https://ombudsman.gov.ua/uk/ombudsman-ukrayini>
5. Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України. Формується міжнародна коаліція для повернення українських дітей-сиріт. URL: <https://web.archive.org/web/20230412135822/https://minre.gov.ua/2023/04/10/formuyetsya-mizhnarodna-koalicziya-dlya-povernennya-ukrayinskyh-ditej-syrit/>
6. ПАРЕ визнала геноцидом депортацію українських дітей та дорослих до РФ. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3716753-u-bilorusi-diut-tabori-de-vivezenih-z-ukraini-ditej-vihovuut-u-dusi-rasizmu-opozicia.html>

7. Лукашенко О. особисто зустрів незаконно депортованих дітей з України. Еспресо. URL: <https://espresso.tv/lukashenko-osobisto-zustriv-nezakonno-deportovanih-ditey-z-ukraini>

8. Лубінець в ООН нагадав, що росія депортує українських дітей з 2014 року. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3702216-lubinec-v-oon-nagadav-so-rosia-deportue-ukrainskih-ditey-z-2014-roku.html>

9. У росії заявляють, що вивезли понад 700 тисяч українських дітей. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3742632-u-rosii-zaavlaut-so-vivezli-ponad-700-tisac-ukrainskih-ditej.html>

10. У Держдумі РФ підтвердили депортацію 700 тисяч українських дітей за роки війни в Україні. Еспресо. URL: <https://espresso.tv/uderzhdumi-rf-pidтверdili-deportatsiyu-700-tis-ukrainskikh-ditey-za-roki-viyni-v-ukraini>

11. Organization for Security and Co-operation in Europe. Office for Democratic Institutions and Human Rights. Report on violations of international humanitarian and human rights law, war crimes and crimes against humanity associated with the forced transfer and/or deportation of Ukrainian children to the Russian Federation. 2023. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/7/7/542751.pdf>

12. Примусове вивезення Росією українських дітей може бути визнано злочином проти людяності – звіт на замовлення ОБСЄ. Еспресо. URL: <https://espresso.tv/primusove-vivezennya-rosieyu-ukrainskikh-ditey-mozhe-buti-viznano-zlochinom-proti-lyudyaniosti-zvit-na-zamovlennya-obse>

13. Oedebrink C. Russian abductions and deportations of Ukrainian children. OSCE Parliamentary Assembly. Porto Annual Session, 2025. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2025-porto/reports-and-speeches-12/5295-russian-abductions-and-deportations-of-ukrainian-children-by-carina-oedebrink-ukr-1/file>

14. Шкурат І.О. Кваліфікація незаконного переміщення, депортації цивільного населення та дітей на тимчасово окупованій території України. *Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів*. Вінниця, 2023. С.603-606.

15. Крушинський С.А. Незаконна депортація та переміщення населення як різновид воєнних злочинів. *Збірник тез XXVII щорічної звітної наукової конференції науково-педагогічних працівників, докторантів та аспірантів Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова: Управлінські та правові засади забезпечення розвитку України як європейської держави (м. Хмельницький, 10.03.2023 р.)*. Хмельницький, 2023. С. 55-57.

16. Островська Б.В. Діти війни: незаконна депортація, насильницьке переміщення та репатріація. *Нове українське право*. 2023. Вип.2. С.60-72.

17. Антонюк Н.О. Контекстуальний елемент воєнних злочинів: зміст та необхідність встановлення. *Право України*. 2023. №5. С.30-38.

18. Марін О. Що таке контекстуальний (контекстний) елемент у кримінальному праві України. *Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали XXIX звітної науково-практичної конференції (2-3 лютого 2023 р.)*. Ч.2. Львів: Юридичний факультет Львівського національного університету імені Івана Франка, 2023. – С. 156-159.

19. Верле Г. Принципи міжнародного уголовного права: учебник. Одесса: Феникс, 2011. 910 с.

20. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за незаконне переміщення, депортацію, невинуватеного затримку репатріації дитини, вербування та використання дитини у військових цілях представником іноземної держави». URL: [blob:https://itd.rada.gov.ua/9298daa6-68b6-4423-8803-d5117bec63bf/](https://itd.rada.gov.ua/9298daa6-68b6-4423-8803-d5117bec63bf/)

21. Гусар О.А. Міжнародно-правова оцінка дій РФ щодо порушення Конвенції ООН про геноцид. *Журнал Східноєвропейського права*. 2022. №105. С.16-22.

22. Конвенція про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. Прийнято і запропоновано для підписання, ратифікації чи приєднання резолюцією 260 А (III) Генеральної Асамблеї ООН 09.12.1948 року. URL: <http://www.preventgenocide.org/ua/konventsia.htm>

23. Римський статут міжнародного кримінального суду. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_588#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text)

24. Russia's Systematic Program for the Re-education and Adoption of Ukraine's Children. URL: <https://hub.conflictobservatory.org/portal/apps/sites/#/home/pages/childrencamps-1>

25. Зацерковний В.В. Правові аспекти міжнародного викрадення дітей. Дипломна робота випускника освітнього ступеня «Бакалавр». Київ: Національний авіаційний інститут, 2023. 71 с.

26. Бухарестська декларація. Парламентська асамблея ОБСЄ. 2024. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2024-bucharest/declaration-30/5045-bucharest-declaration-rus/file#:~:text=>

27. Ванкуверська декларація. Парламентська асамблея ОБСЄ. 2023. URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2023-vancouver/declaration-29/4756-vancouver-declaration-rus/file>

28. Бірмінгемська декларація. Парламентська асамблея ОБСЄ. 2022.  
URL: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2022-birmingham/declaration-28/4407-birmingham-declaration-rus/file>

29. Формула миру: Мін'юст впроваджує реєстр, що акумулює дані про депортованих дітей. Міністерство юстиції України. 2023. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/formula-miru-minyust-vprovadjuje-reestr-scho-akumulyue-dani-pro-deportovanih-ditey>

**Інформація про авторів:**

**Марін Олександр Костянтинович,**

кандидат юридичних наук, доцент,

помічник ректора

Львівського державного університету внутрішніх справ

вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна

**Савайда Олена Іванівна,**

кандидат юридичних наук, доцент,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії

вивчення проблем протидії торгівлі людьми ННІ підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Львівського державного університету внутрішніх справ

вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна

**Вишневська Інна Анатоліївна,**

доктор філософії,

науковий співробітник науково-дослідної лабораторії вивчення

проблем протидії торгівлі людьми ННІ підготовки фахівців

для підрозділів кримінальної поліції

Львівського державного університету внутрішніх справ

вул. Городоцька, 26, м. Львів, 79007, Україна